

Porabje

TEDNIK SLOVENCEV NA MADŽARSKEM Monošter, 9. decembra 2021 - Leto XXXI, št. 49

stran 2

NAUVI FILM ZA BAUKŠE POZNAVANJE PORABJA V SLOVENIJI

*Seja šolske komisije
stran 3*

*Laču dij
stran 4*

*Ge sem mogo pistiti
stran 8*

NAUVI FILM ZA BAUKŠE POZNAVANJE PORABJA V SLOVENIJI

Slovenski poet *France Prešeren* je mrau 8. februara 1849, tisti dén držimo svetek slovenske kulture. Ka pa aj bi nej furt žalüvali, smo se Slovenci odlaučili, ka na njegov rojstni dén, *3. decembra*, svetimo »veseli dén slovenske kulture«.

»Gezik je najbolje pomemben identifikacijski kod,« pravi scenarist in režiser filma *Aleš Nadai* - ž njim se je pogučavala *Valentina Novak*

Nej danik je na té datum vküpprišlo lüstvo v konferenčnoj dvorani varaškoga Slovenskoga doma, gde jim je predsednica Slovenske zveze *Andrea Kovács* povödala, ka je letos augustüša v Porabji ojdla ekipa, štera je za RTV SLO napravila tri firtale vöre dugi dokumentarni film o našoj krajini z naslovom »Med Muro in Rabo«. Toga so 30. novembra večer nutpokazali na televiziji SLO 1, monoštrska generalna konzulka *Metka Lajnsček* pa je dala idejo, ka bi film zavrteli eške v Porabji in k sebi pozvali njegve avtore.

Dokumentarec se začne s kejpami o železni ribaj pomurskoga kipara *Roberta Juraka*, štere stvarine se eške dostakrat skažejo - kak simboli nekdešnjoga Panonskoga maurdja. Tau je inda svejta teklo v našoj krajini tö, o zgodovini štere v filmi pripovejda direktorica murskosoboškoga muzeja *Metka Fujs*. Z novejšimi čajti v Porabji je povezana naša književnost, o steröj guči literarni zgodovinar *Franci Just*, etnologinja *Jelka Pšajd* pa premišlava, ka se mabiti železnoj fijanki leko zavalimo, ka je Porabje tak dugo slovensko ostalo.

Od domanji lidi glavna urednica naši novin *Marijana Sukič* tapovej, ka furt brodi po našom, ležej pa gi je pisati v knjižnoj slovenskoj rejči, predsednica ZSM *Andrea Kovacs* pa nutpokaže trüde svoje organizacije. Etnologinja *Marija Kozar* zvün sombotelski Slovincov pripovejda eške o slavskom baugi Perüni, predsednik Državne slovenske sa-

mouprave *Karel Holec* pa vöpostavi, ka trbej gnes na narodnostnom področji vse kaj ovak delati kak pred dvajstimi lejtami.

Tau je prej istina za šaule tö, kama vsikdar menje mlajšov pride z znanjom slovenske rejči, je na pa-

Porabji, se je med tem delom dosta kaj nauvoga tö navčo.

Njegva ekipa pa ranč tak: o svoji čütenjaj sta v Varaši pripovejda direktor fotografije *Stojan Femec* in montažerka *Alba Korošec* tö. Slejdnja je tapravla, ka se je med delom dosta skuzila zavolo krivic do Porabski Slovincov, spoznala pa je bogastvo naše rejči ranč tak. Avtor muzike *Tomaž Marič* je doma s Prekmurja, gde prej »spejavajo žalostinke, gda so najbolje veseli«, donk pa je za film vküppostavo malo bole radostno glasbo. Leko vidimo in čüjemo na priliko prekmursko skupino *Edna*, štera igra porabske ljudske pesmi - malo ovak.

Dokumentarec tri firtale vöre gordrži koncentracijo, o našoj krajini vidimo trnok lejpe keje z lufta. Mabiti bi leko bilau več gnešnji posnetkov o naši vesnicaj, so pa sodelavci vküppobrali dosta črnobejli arhivski kejpov spred dobri petdeset lejt, ka je veuka vrejdnost. Kak smo na predstavitvi čüli, so filmarge našo krajino nutpokazali prejk svoji realistični aukul, depa puni vüpanja za bodaučnost krajine. *Metka Lajnsček* je avtore samo

Ništerni sodelavci filma v prvom redej - s pobudnicov srečanja, generalnov konzulkov *Metkov Lajnsček* (na levi)

la svojo igro »Zlato tele«, zvün toga pa dva sogovornika skaus po našom gučita. Vse tau so s podnapisami dojobrnavli na slovenski knjižni gezik, vej pa porabsko rejč v centralnoj Sloveniji žmetno razmijo. Té film pa je zveksoga napravljen za nji, šteri o našoj krajini trnok malo vejo - smo kisnej zvödali od avtorov.

Gda so se po projekciji vužgali posvejtke, se je *Valentina Novak* začnila po domanje pogučavati s scenaristom in režiserom filma. *Aleš Nadai* se je od materé navčo prekmursko rejč, se pa je malo bojo, ka de žmetno razmo Porabske Slovence. Tau je k sreči nej tak bilau in če rejsan je že prva vnaugo znau o

tau pitala, zakoj je s filma vöostala mladina. Mi pa moremo cujdati, ka nam malo falijo vsakdanešnji, prausni porabski lidgë tö.

Avtorge majo valas na ta pitanja: dosta materiala so gorvzeli in če se vse posreči, gnauk kisnej napravijo eške eden film. Tačas pa aj nam v vüjaj cingajo rejči *Jelke Pšajd*, štere se je navčila od porabski stark: »Vörvati trbej v Boga in čüde.«

Kejp na 1. strani: Avtorji in sogovorniki filma na monoštrskoj predstavitvi - kamli pred njimi simbolizërajö Müro in Rabo, ramek pa krajino med njima

-dm-

Kejpi: *Silva Eöry*

Pod Srebrnim brejgom ...

... se je velka senzacija zgodila, stera je enim velko veseldje pri nesla, drugim pa v eške vejkšo sramoto. Od nogometaši Mure so v Konferenčnoj ligi velki Tottenham iz Londona 2:1 zbili, je na nikoj djali, kak stoj škë. Ka té Murin triumf znamenüje, se je najbolje leko na enom londonskom teveni zvejdlo. *Amadej Maroša* je rejsan v slejgnjoj sekundi gol dau: »Tau je nej mogaučëëëëë! 7 milijaunov evronov prauti 700 milijonk, Mura dva gola, Tottenham enoga!« Ja, najbolje za istino, Mura iz male Murske Sobote je 7 milijaunov evronov vrejdna, Tottenham cejli 700 milijonk je vrejden gé. Samo njivo najvejkšo zvezdo si poglednimo, *Harry Kane* 36 milijaunov evronov neto vrejdnost ma. Malo ovak povejdano, več kak petkrat vcejlak sam leko Muro dojküpi. Twitter, facebook, cejli internet pa eške kaj se je do kraja gorsegrelo. *Nagnauk* so vsi po Evropi škeli zvedeti več od Slovenije, od Murske Sobote, od Mure pa največ. *Znauva* pa se je pokazalo, kelko je srce ekipe vrejdno, gda kak eden klepa. *Gvüšno*, ka so podje po tekmi trno zmantrani bili, tak so si v Maribori brodili, ka tri dneve po tejm z Muro nikšni problemov nedo meli. Pa je nej tak bilau. Kak bi vse vküper z Angležami že danik nazaj bilau, so je na 3:1 dojbili. Nauvi šok, depa zdaj za Mariborčane, steri za sebe gučijo, ka so uni najbolje nogometni varaš v Sloveniji gé. Kakoli obrnémo, skrak Mure so lidge za eden čas na vse probleme tapozabili.

Toda problemi neškejo pa neškejo preminauti. Od covidu 19 gnes tanjamo, vse je gnako, kak je bilau. Ena druga epidemija je eške bole vödvarila. Koalicija, stero vse menje lüdi podpejra, jo dela. Državne slüžbe za naše lidi se ta epidemija zovë. Za tau epidemijo nikšnoga vrastva nega. Tö nikšni inekcij nin nega, ka bi tau epidemijo dojstavile. Za pet mejsecov so volitve (választás) vözglašene. Po skur vsej prognozaj aj bi aktualana koalicija kratko potegnola. Depa vse več pa več svoji lidi na pozicije postavla. Kak pravijo, pasko na zver mej, stera zdjinjava. Več so nikšne kvalifikacije nej važne, najbolje naprej valaun je tau gé, v steröj partiji nut stodjiš ali pa z njau simpatizejraš. Neka takšnoga je nej dugo nazaj v socializmi bilau. Samo »naši« so leko direktorske stauce segrejavli. Slejgen »rezultat« té nauve epidemije je nauvi direktor *Triglavskoga narodnoga parka*. Človek je do tejsa mau v bankaj v slüžbi biu. Program, ka se v parki ma goditi, je prepiso, depa za njim »njegvi« stodjijo, nikšnoga straja nej trbej meti.

Velki stra pa tisti lidge majo, ka svoje rame, stanovanja prejk komunalni firm segrejavajo. V eni varašaj trbej na mejsec do 30 % več tö plačati. Stra majo, kak de tadale šlau, do vse tau sploj eške ladali ali pa do na sprtolejt v mrazi čakali. *Gvüšno*, ka nji najbolje ne briga, sto je steroga direktora vöminiu. Depa ranč na komunalni firmaj, v steri se rejsan velki pejnezi obračajo, se je v toj politični epidemiji vse tau že zgodilo. Nekak je pravo, ka logika je pod Srebrnim brejgom svoj daum zgibila. Od toga tö ta istina v šalo vöobrnjena nam pripovejda: »Ge več ne vejim, ka aj povejm,« možakar v krčmej modrúvle. »Gda v špital dem, za parking nej malo moram plačati. Gda v bauto dem, za parking skrak baute nika nej trbej plačati. Sto zdaj koga za norca ma?«

Naš Srebrni brejg pravi, ka nikšnoga direktora njemi nej trbej. Un tadale sam sebi šef ostane. Sam s seuv se najbaukše porazmej.

Miki Roš

Adventne priprave v Števanovcih

Slovenska narodnostna samouprava Števanovci je pred adventom spet organizirala

delavnica, saj smo bili skupaj otroci, mladi in tudi starejši. Pri okraševanju adventnih

Hvala vsem, ki ste bili z nami ta popoldan, da smo si napolnili srca za adventni čas.

Učence DOŠ Števanovci

Na delavnici smo naredili adventne vence

lep popoldan. 26. novembra ob 16. uri se je začel program v kulturnem domu. Cerkevni pevski zbor in učenci Dvojezične osnovne šole so nastopili s primernim kulturnim programom, učenci citraškega krožka so zaigrali pesmi.

Vsi, ki smo bili v dvorani, smo se lahko pripravljali za dušo in s srcem na ta lep praznik, na pričakovanje rojstva malega Jezusa. Po kulturnem programu smo skupaj pletli vence in jih okrasili.

To popoldne je potekalo kot medgeneracijsko srečanje in

Ženski del cerkvenega zbora

vencev nam je pomagala cvetličarka Marta Šteimetz.

Agica Holec predsednica

ZAHVALNA LISTINA PORABCEM

Generalni direktor Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje Darko But in vodja murskosoboške izpostave Martin Smodiš sta obiskala Porabje. Na slovenskem generalnem konzulatu sta se srečala s predstavniki slovenske skupnosti. Poveljnik Civilne zaščite za Pomurje Smodiš je izročil zahvalne listine Zvezi Slovencev na Madžarskem, Državni slovenski samoupravi in Generalnemu konzulatu RS v Monoštru za dolgoletno sodelovanje na področju zaščite in reševanja ter za zagotavljanje pomoči pri preprečevanju širjenja epidemije covid 19 v Pomurju. Porabski Slovenci so v prvem valu epide-

mije darovali zaščitne maske, ki so bile razdeljene prekmurским rojakom. Slovenija je v spomladanskem tretjem valu epidemije, ko so bile meje zaprte in je bil za vstop v državo potreben negativen test, Porab-

cem ponudila pomoč. V bližini meje, v Graničarskem muzeju v Čepincih, je vzpostavila testno točko in tako porabskim rojakom olajšala stike z matično domovino.

Vir: Generalni konzulat RS

Seja šolske komisije

Na pobudo in v organizaciji Komisije za šolstvo Državne slovenske samouprave je 25. novembra 2021 na sedežu Državne slovenske samouprave na Gornjem Seniku potekal usklajevalni sestanek, na katerem so sodelovali učitelji nižjih razredov Dvojezične osnovne šole in vrtca Števanovci ter Dvojezične osnovne šole in vrtca Jožefa Košiča in ravnateljici teh izobraževalnih ustanov. Pogovarjali so se o aktualnih vprašanih razvoja narodnostnih izobraževalnih vsebin.

Srečanje je odprla Éva Lázár, predsednica Komisije za šolstvo, ki je poudarila vlogo in dolgoročni pomen dvojezičnega izobraževanja. Prisotni so pod vodstvom vodje glavnega oddelka Narodnostnega pedagoškega izobraževalnega centra, Urada za izobraževanje, Agi Kállay, soglasno sprejeli terminski načrt pregledovanja veljavnega učnega gradiva za slovensko narodnostno izobraževanje ter se pogovorili tudi o številnih drugih aktualnih vprašanih.

Karel Holec, Eva Lazar in Agi Kállay

Izredna profesorica na Oddelku za slavistiko Univerzitetnega središča ELTE Savaria, članica Komisije za šolstvo Državne slovenske samouprave, dr. Erzsébet Škaper Emberšič, je podrobno predstavila jezikovno usposabljanje na univerzi, opisala organizacijsko prilagodljivost glede na potrebe študentov in poudarila vlogo usposobljenih (jezikovnih in pedagoških) strokovnjakov, kar je posebnega pomena tudi v Porabju.

Učiteljice in ravnateljica gornjeseniške šole

Predsednik Državne slovenske samouprave Karel Holec je pozval k čimprejšnji ustanovitvi strokovnih komisij s sodelovanjem svetovalke za slovenski jezik (Valentina Novak), ki bodo odgovorne za pregled in pripravo elementov za razvoj učnih načrtov. Posebej se je zahvalil za vestno delo, ki ga vsak dan opravljajo sodelavci izobraževalnih ustanov, ki so v upravljanju DSS. Predsednica Komisije za šolstvo, Éva Lázár, je prav tako izrazila spoštovanje do strokovnega dela učiteljev. Komisija za šolstvo si je v svojem delovnem načrtu za leto 2022 zastavila tudi cilj, da bo organizirala redne seje s podobno vsebino in tudi o drugih aktualnih temah.

Vir: DSS

PREKMURJE

David in Goljat

»Maroša, Maroša, Maroša ...« se je kak nauri v mikrofon drau televizijski reporter, gda je v zadnji minuti sodnikovoga podaljška Murin nogometaš Amadej Maroša dau drügi gol za Muro. In tak je soboški David z 2:1 dojoblado londonskoga Goljata, ekipo Tottenham Hotspur.

Že tau, ka je Muri gratalo priti v Uefino Konferenčno ligo, je biu velki čüdež, pa velko veseldje za vse nas, steri drukolnivamo za té prekmurski klub. Gda je biu konec mejsca augustüša v Istanbuli žreb (sorsolás) za skupinski tau toga nauvoga evropskoga fobalskoga tekmojanja, je po konci žrebanja, tak bar pravi ankedota, k predstavnikoma soboškoga kluba cuj staupo prvi človek Uefe, Slovenec Aleksander Čeferin. Po pecko jiva je po rami pa pravo: »Tottenham pa mo dojobladi, geli?« Generalni sekretar Mure Jaka Maučec pa športni direktor Denis Rajbar sta té izziv, na pau v heci, gorprimila, vej pa znamo, ka je v fobali včasih nemogauče li mogauče.

Dosta je bilau guča o tom, ka so Tottenhamovi fobaleri vsi vküper vrejndi skor 700 milijau-nov evrov, Murini pa samo okauli 7 milijau-nov. Ali na konci milijauni ne davlejo golov, davlejo jih lidgé. Fobal je tak popularen šport tüdi zavolo toga, ka je labda okraugla in zatau na kakšen dober den, pa z malo športne sreče, leko tüdi palček (törpe) dojoblada velikana.

Po prvi tekmi, stero so Muraši v Londoni zgübili s 5:1, so tisti, steri drukolnivajo za erični londonski klub, steri je, ne pozabimo, pred dvema letoma ške špilo v finali Lige prvakov, pisali, ka so Muraši pavri pa kozji pasteri. »Če vas što pita, nej smo špilali prauti Muri, liki prauti Juventusi,« pa se je zdaj, gda so zgübili špajso eden od njihovih navijačov. Brodim ka zatau, ka majo Muraši tüdi črnobejle drese tak kak omenjeni erični italijanski klub.

Silva Eöry

NA MESTU TOVARNE KOS NAS

Poleg nekdanje avtobusne postaje v Monoštru je nad železno ograjo velika tabla oznanjala, da se pod njo vstopa v tovarno kos. Napis je ostal še dolgo na svojem mestu tudi po tistem, ko je obrat 1. januarja 2001 prenehals proiz-

nas povabila na sprehod med propadajočimi zgradbami, kjer sta pripovedovala o preteklosti, sedanjosti in prihodnosti območja.

»Velik del pridobljene podpore, približno od 800 milijonov

koncept, ki ga bomo postopoma uresničili,« je o načrtih povedal strokovnjak in naštel tudi nekaj konkretnih zamisli. »V Monoštru imamo institucije, ki jih pesti prostorska stiska ali pa ne delujejo na idealnih lokacijah. Če bi bile nameščene drugje, bi to olajšalo življenje tudi prebivalcem. Radi bi, če bi se osrednja zgradba tovarne kos s pisarnami in starimi kovačnicami napolnila z življenjem. V tem kontekstu smo pomislili na premetitev glasbene šole in mest-

trgovinske, gostinske in prenočitvene storitve. Vse to so funkcije nekega mestnega jedra, poudarek pa naj bi ostal na kulturnem in izobraževalnem središču,« je dalje pripovedoval urbanist med tem, ko smo se približevali nekaterim večstoltnim poslopjem.

»Izvirno je bilo to območje posestvo cistercijanov, torej je imelo useskozi gospodarsko funkcijo. Tukaj je stal mlin in njegov vodni kanal so koristili za pridobivanje energije. Ko je

Tovarna kos je lučaj od mestnega jedra Monoštra propadala celih dvajset let - končno se je pojavila priložnost za koriščenje območja

vodnjo. Službo je takrat izgubilo več kot sto delavcev, njihova povprečna starost je bila krepko nad 40 let.

Dovoljenje za strojno izdelovanje kos v malem mestu si je avstrijski inženir baron Joseph Wieser pridobil leta 1902. V tistem obdobju so v Monoštru delovale še tovarne tobaka, ur, opek in svile, naselje je - tudi po zaslugi rojaka, uglednega politika Kálmána Szélla - postalo pomembno industrijsko središče v regiji.

V dobrem stoletju obratovanja je tovarna kos zaposlovala številne delavce (in tudi delavke) iz bližnje in bolj oddaljene okolice Monoštra. Nudila je vir preživetja tudi številnim porabskim slovenskim družinam, zato je bil propad obrata na začetku 21. stoletja boleč tudi zanje. Zgradbe so začele razpadati, prodajo celotnega objekta je likvidator več kot štiridesetkrat razpisal - za zmeraj višjo ceno. Kupčija vse do nedavnega ni bila sklenjena. Spomladi 2021 je Vlada Madžarske za namene odkupa in rekultivacije šesthektarskega območja mestu Monošter podelila podporo v višini 1,9 milijarde forintov. Trenutno vse kaže, da bo občina lahko odkupila kompleks za 400 milijonov forintov, zato so na mestni samoupravi v fazi navdušenega načrtovanja. Župan Monoštra Gábor Huszár in prvi mestni urbanist Gábor Kiss sta

do 1 milijarde forintov, bomo morali porabiti za demontažo neprimernih zgradb in celostno rekultivacijo tal. Preiskali bomo več kot 6000 m³ zemlje in jo, kjer bo potrebno, zamenjali. Kar nam od sredstev preostane, bomo porabili za planiranje in vzpostavitev temeljne infrastrukture,« nam je pripovedoval župan Huszár in nam pokazal ogromne naftne rezervoarje, ki so vse od 80-ih let prejšnjega stoletja zaradi puščanja neprestano onesnaževali tla. Urbanist Gábor Kiss bo vodja

Manjša strojna kladiiva - v tovarni je s podobnimi delalo tudi mnogo Slovencev iz Porabja

ne knjižnice, ki naj bi svoje mesto našli v novem kampusu. Ta program pa naj bi vseboval tudi razstavo o zgodovini industrije oziroma prireditveni in konferenčni center,« je dejal Gábor Kiss in dodal, da načrtujejo nastanek »drugega mestnega

nastala tovarna in se je začela širiti, so postopoma podirali stare zgradbe. K sreči pa so obdržali konjušnico in lopo za vozove iz 18. stoletja,« nam je krasno ohranjene tramove v stavbi pokazal Gábor Kiss in dodal, da so dvestoletne stavbe pogosto v boljšem stanju kakor štiridesetletne.

»Na obokih in na notranji ureditvi konjušnice je razpoznavno, da je tukaj vse kakor pred dvema stoletjema,« je besedo prevzel župan Gábor Huszár in nam zaupal svoje načrte z zgradbo. »Njena bodoča funkcija je skoraj sama po sebi umevna: prostor želimo koristiti za gostinske ali turistične namene. Ta vloga je poslopju pisana na kožo.« Seveda se bo med rekultivacijo potrebno ukvarjati tudi z ogromno količino odpadkov, ki se je v zadnjih dveh desetletjih nabrala v prostorih tovarne kos, je poudaril prvi mož mesta.

Po krajšem sprehodu med zgradbami - ki so doživele tudi lepše čase - smo prišli do železnih vrat, ki so bila zaklenjena z verigo. Vstopili smo v dvorano, ki naj bi jo v bodoče spremenili v

Značilni objekti z neenakimi višinami na šesthektarskem območju tovarne - ohranjeni bodo kot predstavniki tradicionalnega miljeja

ekipe, ki bo obravnavano območje napolnila z novimi vsebinami. »Gre za površino, ki je po velikosti identična s samim mestnim jedrom Monoštra in leži v njegovi neposredni sosesčini. Moramo ustvariti

središča.«
»Naš cilj je ustvariti skupino zgradb, v kateri bi mestne civilne organizacije dobile prostore za vaje, skladičenje in prireditve. Vsemu temu pa naj bi se počasi pridruževali

STAJA MESTNO PODSREDIŠČE

ŽELEZNA ŽUPANIJA

Sveti študentci pa zdravilne vretine v Železni županiji

razstavišče o zgodovini tukajšnje industrije. »Prostor je poseben, ker so tu kladiva z ročajem nameščena od same ustanovitve tovarne. Trenutno na svetu ni drugega prizorišča, kjer bi bila podobna orodja ohranjena na izvornem mestu. Torej niso zanimiva le strojna kladiva, temveč tudi celotno okolje. Vsi predmeti so ostali takšni, kakršne so jih pred dvajsetimi leti zapustili. So vrhunec tehnologije z začetka 20. stoletja, gre za zaklad v zgodovini industrije,« je o pomenu – spomeniško zaščiteneh – orodij povedal Gábor Kiss. Župan pa je dodal, da oklevajo med dvema muzejskima konceptoma.

»Prva zamisel pravi, da moramo postaviti steklene zidove in položiti steklena tla ter vse pustiti, kakor je. Druga ideja pa poudarja, da je potrebno

sekundo. Pod njegovo glavo je bilo treba material obračati v ritmu tako, da je na koncu nastalo uporabno ročno orodje. Tega postopka se ni dalo naučiti v šolah, za usvojitev so bila potrebna dolga leta,« je pri enem od velikih kladiv z ročajem objasnjal Gábor Huszár. Iz osrednje hale smo stopili še v dva prostora, kjer so na ogled manjša strojna kladiva. »V tovarni so proizvajali celo paleta ročnih orodij: od lopat in motik preko srpov do kos, slednjih je bilo več kot dvajset vrst. Razlikovale so se glede krivulje loka, širine in dolžine, ni bilo vseeno, kaj so z njimi kosili. Veliko izdelkov so izvozili v Južno Ameriko,« smo še izvedeli od svojega vodnika.

Vrnili smo se na prosto in si od zunaj ogledovali poslopja, ki so bila nekoč še kako polna z živ-

viti do konca leta 2022. Kar se tiče dolgoročnejših načrtov, bo morala določene stroške v letne proračune vgraditi tudi občina, predvsem kar se tiče

so ga želili podreti, ko je šlo za varovanje reke Rabe,« je rekel Gábor Huszár in nasmejeno nadaljeval: »Z dimnikom imamo zelo resne načrte, okoli njega

Cistercijska konjušnica spada pod spomeniško varstvo – po besedah župana je kakor nalašč za gostinstvo in turizem

katalizacije postopkov. Verjamem pa, da se bomo lahko potegovali tudi za evropska sredstva, gre namreč za naložbo v vrednosti več milijard forintov. Obenem pa še naprej računamo na podporo madžarske vlade.«

Trenutno se odvija zbiranje podatkov o zgradbah oziroma komunalni infrastrukturi. »Naš cilj je, da do pomladi pripravimo digitalno gradivo o stanju vseh objektov, ki jih nameravamo obdržati. Le-to bodo dopolnila izvedenjska mnenja o tem, pri katerih poslopih je potrebno hitro ukrepati in katera dela lahko nekoliko odložimo.« Strokovnjaki preučujejo tudi možnosti za razširitev objektov, da bi izvedeli, koliko prostora je potrebno za posamezne nove funkcije. »Ob vsem tem bomo pozimi in spomladi ustvarili temeljni koncept celotnega območja. Torej, kje naj se nahajajo zgradbe, javni parki, vodni elementi, sprehajališča, poti ali prometni priključki, vse to želimo sestaviti v neko ogrodje,« smo izvedeli od Gáborja Kissa.

Ko bo koncept pripravljen, bodo razpisali vsedrjavni arhitekturni natečaj za posamezne programske elemente, da bi imeli možnost izbire med svežimi idejami. Tudi na občini pa imajo nekaj nevsakdanjih zamisli. »Veliko smo se morali boriti, da bi ohranili kulturni dimnik tovarne. Strokovnjaki za vodotoke

želimo izgraditi polžast razgledni stolp.« Obenem pa je župan za šalo omenil še dve – verjetno neizvedljivi – ideji: po prvi naj bi bil razgledni stolp s pomočjo gondole povezan z zvonikom baročne cerkve, po drugi pa naj bi se z dimnika spuščal tobogan. Kar se tiče resnejših pobud, so vse v smislu turističnega koncepta Monoštra. »Imamo krasno kopalnišče s hotelom, ki bi se ga dalo še razširiti. Zelo močan segment naj bi postal verski turizem, povezan s spominom na blaženega Jánosa Brennerja. Samoumeven je vodni turizem na Rabi, pomembno pa je tudi kolesarstvo. Ne smemo pozabiti na nastajajoči muzej Časovni popotnik in na bodočo galerijo. Na mestu tovarne kos moramo izoblikovati kompleks s funkcijami, ki bo dosti prispeval k turističnim zamislim v pokrajini,« je dejal prvi mož Monoštra.

Vsa ta turistična ponudba naj bi mestu v nekaj letih zagotovila osrednji položaj v regiji. »Na začetku 20. stoletja je bil Monošter med industrijsko najbolj razvitimi mesti v državi. Naša dolžnost je nadaljevati ta način razmišljanja, in postati izobraževalno, versko, kulturno, upravno in seveda – preko obratov v industrijskem parku – industrijsko središče. To vse smo že, moramo pa ta naš status učvrstiti.«

Vretine pa študentci so vsigdar veliko vrednost meli, sploj pa tam, gde je nej bilau ali samo malo vode bilau. Edna, edna vretina leko ma več gezeroletno zgodovino, depa največkrat samo za zadnji stau, dvejstau lejt znamo. Depa zato se najde par taši vretin pa študentcov, o steri dosta več lejt nazaj mamu podatke. Taši je v Sombotelu študenec svetoga Martina. Od njega se gvüšno vej, ka so že leta 1360 nosili pa pili vodau s tauga študenca. Ranč taši je sveti študenec v Božoki, gde so arheologi najšli podatke, ka so ga že v časi Rome (Rimljanov) nūcali. Več kak gvüšno, ka so pitno vodau za varaš Savaria (gnešnji Somboteu) s tauga študenca meli, gnesden pa ves Velem nūca njegvo vodau. Med Körmendom pa med Güssingom (Heiligenbrunn) tū mamu eden sveti študenec, steroga so že leta 1198 omejnili v listini »sacrum fons«. Nejdaleč kraj od študenca stoji cerkev, steroj patron je papež Kelemen, steri je svetnik izvirov. Depa mamu dosta taši vretin, stere so ime od svetnika sv. Ladislava dobile. Zato ka tau pravi legenda, ka sveti Ladislav, gda je z bardom po zemlej vdaro, tam je vretina nastala.

Dosta taši vretin pa študentcov mamu, od steri tau držijo, če pijejo iz nji vodo, te ozdravijo. Gencsapáti ma eden taši izvirov v gorica, od steroga tau drži legenda, ka je gnauk eden slejpi pojbič pijo iz te vode pa je ozdravo, drugi den je znauva vido. Depa ranč tak Kemestaródfa tō ma eden študenec (Miród forrás). Dosta med tisti, steri so s te vode pili, so ozdravili, kakšni koli beteg so meli. Sveti študentci so od 17.-18. stoletja fejst povezani z Marijo, dosta izmed nji je romarsko, prauškarsko mesto gratalo. Pri nas v Železni županiji je tašo mesto Vasvár. Tau pravi legenda, ka dominikanci, gda so bežali pred Törki, so Marijin kejp v edno vaultlo drejvo skrili. Gda so nazajprišli, nejso najšli Marijinoga kejpa, cejlo drejvo so vöskopali pa te med koreninami je gnauk samo vretina vövdarila. Te študenec zdaj nejdaleč kraj od kapejle stoji.

-dm-

foto: Gábor Kiss

Karči Holec

Prvi mestni urbanist Gábor Kiss in župan Monoštra Gábor Huszár si ogledujeta strojno kladivo v osrednji tovarniški hali

vse razdreti in stroje pokazati med obratovanjem. Resnica je morda nekje vmes. Sam bi seveda konserviral orodja in namestil steklene površine, toda rad bi kladivo ali dve tudi spravil v gibanje. To namreč oživi domišljijo obiskovalcev, še posebej otrok. Želijo videti, kako se stvari gibljejo in delujejo,« je svoje težnje objasnjal župan.

Oba naša sogovornika sta mesece vodila skupine gostov po nekdanji tovarni in jim pripovedovala o proizvodnji v preteklosti. »Ni šole na svetu, ki bi tako predala ročne spretnosti vajencem, kakor so jih predajali tukajšnji mojstri. Sedeli so na stolih, ogromno kladivo, težko 80 do 120 kilogramov, pa je udarjalo vsako prvo ali drugo

ljenjem. »Nekatere zgradbe so pod spomeniškim varstvom, le-te moramo seveda obdržati. K sreči niso v tako slabem stanju. Poleg njih najdemo še taka poslopja, ki organsko spadajo k podobi območja, h klasičnemu industrijskemu miljeju, zato jih bomo prav tako ohranili. Jasno pa je, da je površina ogromna in so v različnih obdobjih sezidali veliko različnih stavb. Zato smo se morali pri nekaterih objektih odločiti za rušenje,« je poslopja kategoriziral urbanist Gábor Kiss.

Rekultivacija se mora pričeti v prvih mesecih prihodnjega leta, smo izvedeli od župana. »Poslopja se lahko rušijo tudi pozimi, zamenjavo zemlje pa moramo skoraj v celoti opr-

OD SLOVENIJE...

Pahor obiskal Beograd

Predsednik Borut Pahor je obiskal Beograd, kjer se je sešel s srbskim kolegom Aleksandrom Vučićem. Pahor se je z Vučićem sešel v okviru priprav na vrh voditeljev procesa Brdo-Brioni. Oba predsednika sta po pogovorih poudarila odlično dvostransko sodelovanje med državama, ki je po Pahorjevih besedah pomembno za Slovenijo in Srbijo, pa tudi za regijo in za stabilnost v celotnem delu Evrope. Kot je Pahor še povedal v izjavi po srečanju, sta se z Vučićem predvsem pogovarjala o evropski perspektivi Zahodnega Balkana. Ob tem je slovenski predsednik znova poudaril podporo vstopu držav Zahodnega Balkana v EU. Kot je dejal, je proces vključevanja držav Zahodnega Balkana v EU prepočasen, zaradi česar se znova krepijo nacionalizmi in politike sprememb meja.

100 najbolj bogatih Slovencev

Revija Manager je tudi letos sestavila seznam najbogatejših Slovencev. Lani je bilo za vstop na lestvico dovolj 20,9 milijona evrov, letos je premoženje stotega vredno 27,7 milijona. 20 milijonov ali več pa so pripisali kar 150. Stoterica najbogatejših Slovencev pod palcem še nikoli ni imela toliko kot letos, skupaj so »težki« kar 7,1 milijarde evrov. Če so lani uspeli premoženje povečati za 147 milijonov, so ga letos za kar 1,3 milijarde. Na vrhu še naprej kraljujeta Iza in Samo Login, sledi jima Sandi Česko, na tretje mesto pa je s 150 milijoni več kot lani skočila družina Šešok. Najbogatejšo stoterico (90.) je letos z 29,4 milijona pravič ujel tudi košarkarski as Luka Dončić. Na lestvici se je zamenjala dobra četrtina obrazov, deset je novincev, 17 povratnikov, obojih pa največ v tem desetletju, pravijo pri Managerju. Večina premoženja na lestvici je lastništvo v podjetjih, panoge so raznovrstne, se pa v zadnjih letih krepil IT-panoga.

Monika Sandreli - novinarka, pisateljica, prostovoljka ...

LAČHU DIJ

Z Lačhu dij (dober den po romsko) me v »žuti kuči« v Murski Soboti, gé je tudi sedež Romskega informativnega centra Rommic, pozdravi Monika Sandreli, stera je nej samo urednica in novinarka, vej pa dela ške dosta drugoga. »Že od maloga mau me vsefele zanimle, spoj pa tisto, ka je povezano z našo romsko skupnostjo. Pauleg toga sam tudi prostovoljka v Hiši sadeži družbe, gé mam različne delavnice, tak o romski kulturi pa geziki kak tudi o kulinariki. Sam tudi častna ambasadorica medkulturnoga dialoga. Tau pomeni, ka vküper ške z eno kolegico odive po osnovni in srednji šolaj pa na medkulturnih vöraj šaularom gučive o tom, kakšni smo gé Romi. Šaularom damo priliko, ka pitajo, ka jih zanimle, tak ka zvejo ške kaj drugoga kak pa tau, ka se piše pa guči v medijaj,« pové soga-vornica, steroj je najbaukše te, gda k njoj pride kakše romsko dete, stero se bogi povedati, ka je on Rom, »po tistom, gda od mene zvej, sto smo Romi in kakšo zgodovino mamo, pa ka so med znanimi Romi tudi Elvis Presley, Shakira, Antonio Banderas pa ške par drugih, pride k meni, pa pové, ka je tudi on Rom. In s tem je biu moj namen dosegnjeni.«

Po rečaj Monike Sandreli je trno fontoško, ka človek ne pozabi svoje korenje pa svoj gezik, stero ga furt menje znajo tudi romska deca v Sloveniji: »Mamo delavnice, na steraj jih osveščamo, kak fejš fontoško je, ka znajo svoj materni gezik. Zavolo toga vödavlemo tudi novine za najmlajše, stero se zovejo Mini multi. Eni stariške pravijo, ka do deca s tem gezikom, vej pa ga nedo nücali. Ali ne brodiyo dobro. Vsakši človek bi se mogo zavedati, kakše so njegove korenje. Na žalost je ene ške furt sram, ka bi pravli, ka so oni Romi.« Radio Rommic, steri se je prvi paut oglaso leta 2008, ma gnesden šest vör programa dnevno, dru-

gi 18 vör pa vrtijo muziko. Gda so začnili, so meli okauli deset rednih sodelavcov, zavolo pejnčnih problemov pa so po 2016 ostali samo ške štirge, »s tem, ka sva dve skauz tü, drugi pa samo honorarno pomagajo.

prevajalskim delom. Na romski gezik sam kak prvo doj-obrnaula knjigo Dese Muck z naslovom Kakšne barve je svet. Čiglij je besedilo nej lejko, sam tau z velkim veseldjom delala.«

Pauleg radijskoga dela se v romskem informativnom centri Rommic spravljajo tudi s tem, ka vödavlejo novine

Mi škemo v naši oddajaj dati lidam prave informacije, jih osveščati, tak Rome kak tudi druge. Tudi z našim radiom delamo ene fajte maust, ške bole fontoško pa se mi vidi, ka demo med lidi, ka se leko z

Monika Sandreli je gorrasla v romskoj vesi Pušča, pauleg Murske Sobote. Kak pravi, njoj je držina dala fontoške vrednote, stero jo spremljajo skauzi celi njeni žitek. Oča ji je že od malih naug gučo, kak fontoško je, ka

Monika Sandreli sodeluje na delavnicaj po cejlaj Sloveniji, gé mlajše osveščajo, kak fejš fontoško je, ka znajo svoj materni gezik

nami pogučijo. Furt jim gučimo, kak je fontoško, če znaš več gezikov, ka te več valaš.« V Romici se pauleg radijskoga programa spravljajo ške z založniškim delom. Tak vödavlejo več novin, med njimi sta Romano them - Svet Romov in Romano nevijske - Romske novice, pa tudi razne zbornike: »Vsakšo leto ške vödamo tri ali štiri knjige. Letos de ena posvečena 50-letnici Svetovne romske organizacije. Ovak pa se ges spravlam tudi s

se šauliva, romski gezik, muziko, ples in romske zgodbe pa je dobila od stare matere in prababice: »Moja vzgoja je temeljila na spoštivanji in negovanji naše romske kulture. Tau znanje oziroma poslanstvo sam začnila razvijati v mladosti, gda sam že kak najstnica sodelovala na različnih področjih ohranjanja in razvijanja romske kulture, kak plesalka, gledališka igralka in prevajalka.« Prvo se je vönavčila za

sabólico, pa je te 18 lejt delala v fabriki Mura. Zgotovila je tudi srednjo trgovsko šaulo ali je nikdar nej delala kak bautošica. Leta 1990 je v Beči pridobila licenco za včenje romskega gezi-ka in plesa. Zavolo toga, ka so mediji Romom dostakrat delali velki kvar, vej pa so nej pokazali pravi in realni kejp, se je odlaučila, ka se vösproba tudi kak novinarka. Na Radioni Slovenija zdaj pomaga pripravlati romsko kedensko oddajo Amare Drome - Naše poti, na TV Slovenija pa je voditeljica, prevajalka in novinarka televizijske oddaje So Vakeres - Kaj govoriš.

Dosta lidi ne vej, ka ma pauleg priimka Sandreli, stero ga si je vözbrodo njeni oča - tak se je lekar pisala ena erična talijanska igralka -, ške priimek Horvat (stero ga sicer ne nüca dostakrat), vej pa je že več kak 30 lejt oženjena z Jožetom Horvatom-Mucom, dugoletnim predsednikom Zveze Romov Slovenije: »Oba sva gorrasla v Püšči, zatau se poznavava že od malih naug. Kak sva gorrasla, sva vküper sodelovala pri več rečaj, med drugim tudi pri romski oddajaj na Murskom vali.« Mata 19-letno čerko Marleno, stera je začnila študerati dizajn menadžment na Fakulteti za dizajn, stera ma sedež v Trzinu. »Ona je umetnica. Po tistom, ka je zgotovila šaulo za grafično oblikovanje, je prva brodila, ka bi šla študerat arhitekturo nekam na tihinsko, ali te se ji je ta fakulteta pauleg Ljubljane trnok povidla, pa je ostala v Sloveniji. Pomaga nam pri našom deli, vej pa skrbi za ilustracije v naši novinaj za mlajše,« s ponosom ške pové Monika Sandreli, stera vsem bralcom polaga na srce, ka svoje mlajše navčijo materni gezik, tak kak je ona romski gezik navčila svojo čer. (Kejp na 1. strani: Monika in njena či Marlena.)

*Silva Eöry
Kejpi: Silva Eöry in osebni
arhiv Monike Sandreli*

ŠTIRIDESET LEJT PRAUTI STRAŠNOMA BETEGI

Nej davnik, 1. decembra, so držali svetovni den AIDS-a, betega, šteri je naprejprišo vrnau pred štiridesetimi lejtami. 18. majuša 1981 so v edni novinaj v New Yorki oprvim pisali o nauvoj bolezn, štero je dobilo pet homoseksualni moškov, ki so si z iglami droge

gorprišli, ka je za tau bolezen kriv eden nauvi retroviruš. Toma so kisnej dali ime »HIV« (humani imunodeficientni viruš), o šterom eške gnes ne vejmo, kak se je naraudo. Ništerni brodijo, ka se je prikazo v opicaj (majmok) v zahodnoj Afriki, in že davnik, pred stau

skor tak dugo živéjo kak zdravi lidgé. Dosta baukše so gnesnédén preventivne tehnologije tó, od šteri je najbolje naprej valon eške itak kondom.

Najbaukša pelda za tau, kak se leko s HIV-om tó lepau živé, je merkanarski košarkaš *Earvin (Magic) Johnson*. Un je 7. no-

vo. V preminauči desetletjtaj se je dosta trüdiv ponesrečilo, vej so pa zaman ništerne vaccine dosegnile 30-procentne rezultate, Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) samo cepivom s 50-procentnov efektivnostjov dopüşčenje dá. Padarge so donk gvüšni, ka vaccine leko hasnejo, vej je pa v ništerni HIV-betežnikaj telko antitelesc, ka ostanejo duga desetletjta brezi simtpomov.

Čednjaki so dosegnili, ka na svejti z leta v leto menje lüstva zbetežüje ali mrgé zavolo AIDS-a. Donk pa beteg na leto eške itak en miljaun lüdi vmori, vekši tau od nji v podsaharskoj Afriki. Ništerni brodijo, ka je tau nej zatok, ka se je viruš tam naraudo, liki prej zavolo toga, ka so ga kisnej z Merike »nazajprinesli«. V drügi talaj svetá komaj što od AIDS-a mrgé, v srejdnjoj in djužnoj Afriki pa je ta numera en frtau lüdi. Gda se je beteg na začetki 1990-i lejt »povrno« na čaren kontinent, je začno tak graubo moriti, ka od tistoga mau v Botswani na deset, v kralestvi Svazi pa na dvajsti lejt kračiši žitek leko računajo. Na tistom konci svetá je eške gnes 15-20 procentov mlajšvov, vözraščeni in starcov HIV pozitivni.

Té viruš je (kak že dostakrat) na dvaje vsejko svejt: lidam v bogati rosagaj že leko pomagajo dojobladati beteg, srmacke pa na veuko mérajo. Gnes pa dosta več premišlavamo od edne drüge bolezn: v Meriki je do letošnjoga novembra v dve lejtaj od covid mrlau več lüdi kak od AIDS-a v štirideset lejtaj (760 gezero mrtvi). Če pa poglednemo indrik po svejti, tam je covid do tega mau pomoriu »samo« pet miljaunov lüdi, AIDS pa 36 miljaunov.

Ta statistika je zatok najbolje žalostna, ka že poznamo pomauč.

-dm-
ilustracija:
Szilveszter Bartkó

nutpikali. Vsi so meli takše betege (graubo plüčnico zavolo bakterij in takzvano »Kapošinovo sarkomo« v lampaj), štere samo lidgé s trnok slabim imunskim sistemom dobijo. Té beteg se je spoj naglo širiu, de so pa sprvoga brodili, ka ga samo edna menjša skupina lidi leko dobi: tisti topli moški, šteri se pikajo z drogami in so edne dolaučene narodnosti. V prvi mejsecaj so bolezn davali vsefelé imena, štera pa so lidam dala lažno varnost – na priliko »beteg 4H«: heroinaši, homoseksualci, hemofilijci, Haitijci. (Med lüstvom na Haitini je venak zatok tak dosta betežnikov bilau, ka so vnaugi od nji v afriškom Kongoni pomagali organizérati rosag po odhodi belgijske kolonijalne göspode.)

Končno so se na ednom padarskom kongresi zglijali, ka do beteg zvali »AIDS« (akvirirani imunski deficitni sindrom). Leta 1983 sta edna merkanarska in edna francuska doktorska skupina ejkstra

lejtami skočo prejk na lidi. Kak vejmo, je zdravstvo na črnom kontinenti trnok slabo organizérano, seksualni betegi se spoj naglo širijo, gda pa so gnauksvejta masovno cepili prauti ništernim boleznim, so igle večkrat, brezi šterilizacije znauvič ponücali. HIV je grato človeči viruš.

Če rejsan so prve AIDS-ove betežnike diagnostizéráli eške samo pred štirideset lejtami, so kisnej gorprišli, ka je té beteg že prva dosta lüdi vmoriu. Prva gvüšna infekcija se je zgaudila leta 1959 v afriškom Kongoni, skoro vsi kisnejši betežnike v ZDA (USA) pa so prej viruš originalno dobili od ednoga samoga človeka, šteri je bolezen prejkprineso leta 1969 s Haitina.

AIDS je eške gnesdén beteg, šteroga ne morejo ozdraviti, če rejsan gesteta dva pacienta (takzvani »londonski« in »berlinski betežnik«), šteriva sta prej cejlak zdraviva gratala. V 1990-i lejtaj pa so vönajši edno takšo vrastvo, s šterim leko betežnike

vembra 1991 na znanje dau, ka je HIV pozitiven. (Tau je bilau par kednauv pred tragedijov prilüblenoga pesmara *Fred-diena Mercuryna*, šteroga smrt zavolo AIDS-a je najbole pretrausila svejt.) Športnik Johnson je naznau, ka se več nede spravlo s profesionalnov košarkov, liki cejli svoj žitek posveti bojni prauti toma betegi. Tistoga ipa je niške nej brodo, ka de se eške tresti lejt kisnej, v svojom 62. leti, s tejm spravlo. Istina je, ka Johnson vsikši dén edno prgiške vrastva nutvzeme, de se pa toma leko zavali, ka je pri njem nej naprejprišo AIDS. Nekdešnji košarkaš se je dosta trüdo, ka bi njemi slični betežnike več nej bili stigmatizérani, pa ka bi heteroseksualci tó gorprišli, ka so nej na varnom.

Tak vövidi, ka terapija hasne betežnikom s HIV, donk pa eške nemamo vaccine prauti njemi. Glaven zrok za tau je v tom, ka se viruš naglo mutéra in je do tega mau flajšno vöokrauzo vse kandidate za cepi-

... DO MADŽARSKE

10 odstotkov pedagoških delavcev ni cepljenih

Ministrstvo za človeške vire – pod ministrstvo spada tudi šolstvo – je prejšnji teden na prošnjo levega časopisa izdalo podatek, da še kakih 15 tisoč učiteljev ni cepljenih. To pomeni 10 odstotkov pedagoških delavcev, saj se njihovo število giblje okrog 150 tisoč. Vlada je pred tedni uvedla obvezno cepljenje zaposlenih v javnem šolstvu. Še ne cepljeni bi prvi odmereki morali dobiti najkasneje do 15. decembra. Tiste učitelje, ki tega ne bodo storili, bodo poslali na brezplačni dopust. Demokratični sindikat pedagoških delavcev je opozoril vlado, da lahko obvezno cepljenje ogroža nemotenost pouka v nekaterih institucijah, saj vedo tudi za take šole, kjer od 20 do 30 odstotkov učiteljev ni cepljenih.

Ministrstvo upa, da bo akcijsko cepljenje, ko se lahko da vsak cepiti brez predhodne registracije in ki traja v državi že dva tedna, povečalo voljo do cepljenja tudi med zaposlenimi v javnem šolstvu.

Referendum bo

Prejšnji terek je parlament odločal o tem, ali naj bi imeli na Madžarskem referendum o zaščiti otrok. Pravzaprav gre za ustavitev prodiranja LGBTQ vsebin v šole. Referendum, katerega pobudnik je bila sama vlada, bi iskal odgovore na štiri vprašanja. Prvo vprašanje: ali podpirate, da bi mladoletnim otrokom v vzgojno-izobraževalnih institucijah brez dovoljenja staršev organizirali aktivnosti, ki predstavljajo spolno usmerjenost? Drugo vprašanje: ali podpirate, da se med mladoletniki popularizirajo postopki o spremembi spola? Tretje vprašanje: ali podpirate, da se mladoletnim otrokom brez ovir predstavijo medijske vsebine, ki vplivajo na njihov spolni razvoj? Četrto vprašanje: ali podpirate, da se mladoletnim otrokom predstavijo medijske vsebine, ki prikazujejo spremembo spola?

Parlament je odločitev o referendumu sprejel s 125. glasovi za, saj opozicijski poslanci niso sodelovali niti v razpravi niti v postopku glasovanja. Odločitev parlamenta vsebuje tudi podatke o stroških referenduma. Če bi bil referendum izveden samostojno, bi znašali njegovi stroški 12,6 milijarde forintov, če bi se izvedel hkrati s parlamentarnimi volitvami, pa samo 5,5 milijarde forintov.

Ge sem mogo pistiti

Prejšnji keden sem odo pri Lazarni v Slovenski vesi, de mi je vertinja Eva pripovedjala od svoji mladi lejt. Kak je v šaulo odla, kak je gorrasla na Gorenjom Seniki pa tau tō, zaka so se Pekoski zvali. Zdaj do mi njeni mauž Laci pripovedjali, oni so tō z Gorenjoga Senika, iz tistoga tala bili doma, steri se je tak zvau ka Sobota. Že rano, gda so 14 lejt stari bili, so kraj od dauma v Esztergom odišli krū slūžit.

- *Laci, vi zdaj v Slovenski vesi živete, depa na Gorenjom Seniki ste gorrasli, nej?*

»Mi smo tam bili doma, kak paut prauto tromeje pela, tisti tau se tak zove ka Sobota.«

- *Kak ste se vi po iži zvali?*

»Mi smo Grabini bili.«

- *Bila tam paulak kakšna graba, ka so vas tak zvali ka Grabini?*

»Tau je tak bilau, gde so se moja mati naraudili, tam je bila edna vōlka graba, depa

Njegvi dejdek, steri je odišo v Meriko

oni so nej tam zidali, oni so na ednom drūgom mesti zozidali ram, depa zavolo toga so zato Grabini ostali.«

- *Kelko je vas doma mlajšov bilau?*

»Nas je pet mlajšov bilau, ge sem biu najmlajši, dosta mlajši sem biu, zato ka 14 lejt je razlika bila med menov pa med bratom. Mati so štirideset lejt stari bili, gda so name rodili. Ge sem tak na svejt prišo,

ka so mati že nej računali, ka do meli dejte.«

- *Kak se spomnite na mlada lejta, gda ste še doma bili?*

»Moj oča je poleti na repo odo delat, mati so doma delali. Gazdijo smo te še tak fejt nej delali, zato ka grūnt smo samo potistim erbali, gda so stari oča mrli. Tak ka mi smo v srmastvi gorrasli.«

- *Kak se spomnite na očo pa na mater?*

»Moja mati je fejt sigurna

bila, spoj pa potistim, gda je moja sestra svoja dva datea doma na mater njala. Ge sem te tak devet, deset lejt star mogo biti, gda sta tejava

Mati s sestrama pa bratom (mati je druga z leve)

dva maliva prišla. Ge sem potejm že spoj lagvi žitek emo, zato ka sem sir mlajše mogo skrb meti. Če sem ge s šaule nej včasim domau odišo, če sem malo zamūdo, sem fejt fasivo. Dostakrat so me tak vkūpzmatali, ka sem vse krvavi bijo. Bilau je, ka še saused je prejk skričo materi, aj me že gnauk nja. Še gnesden mam taše rane na glavej, steri sem od matere erbo. Pri

nas je zato tō srmastvo bilau, ka je oča spoj lagvo vido, gda je kakšno vekšo delo bilau, te

Lazar (Grabini) Laci

smo sir lūdcke mogli pozvati.«

- *Zaka so oča tak slabo vidli?*

»Oča so pri očaj bajo meli pa te so leta 1962 šli na operacijo na bejdvej očaj. Operacija se je posrečila, depa tam so njim prajli, ka eden den nika ne smejo delati. Depa moj oča so tau nej vōzdržali, ka prej mujs delati. Drva so kalali pa vse fele, depa drūgi den je njim pred očami vse rdečo gratalo pa že več nika so nej vidli. S tejm so si oni na cejli žitek tazaprajli oči, potejm že samo doma kauli rama so leko kaj malo delali.«

- *Kak je bilau, gda ste že krave meli?*

»Ge sem te že nej bijo doma, ge sem se te že oženo pa kraj od dauma sem odišo, depa pomagat sem zato odo dosta domau, še od tec, iz Slovenske vesi tō.«

- *Je eden stari kejp, gde so vaši stari oča dolavzeti, depa tau se dobro vidi, ka fejt človek so bili.*

»Njegvi mlajši, kak moja mati

pa materne sestre, so še mali bili, gda so stari oča v Meriko odišli. Stara mati so mlajše sami goraranili, zavolo toga je bilau tašo srmastvo. Tak osem, deset lejt so vanej bili pa gnauk so nej prišli domau, ka bi mlajše pa družino poglednili. Oni so tam vanej kak kovač delali, zato ka so vōnavčeni kovač bili. Tam vanej so se tak vkūppobrali, ka gda so domau prišli, dosta pa dosta grūnta pa rame so dolaspokūpli na Seniki. Depa njim je že tam vanej tō dobro šlau pa tau se že na starom kejpi tō vidi, gde so s klobūkom v rokej dojvzeti. Baja je tau bila, ka dočas ka so stari oča domau prišli, stara mati so že maljše meli z drūgim človekom. Te so oni potejm tak ejkstra prišli pa so z edno drūgo ženskov vkūperstanili pa s tistov so te živeli. Gda so mrli, te se je

Prva spauwed na Gorenjom Seniki v 50-i lejtaj. Na sredi župnik Vince Kaus

potejm grūnt zavolo toga na dosta tala razdejlo.«

- *Kak sem vas poslūšo, vi kak stare starše tak svoje starše vsigdar šaunate (vikate), kak tau?*

»Ne vejm, nas so tak včili, tak so nas ranili, ka smo mi stariše šaunali. Bili so v razredi, steri so še stare stariše nej šaunali, depa mi smo taši štreng meli, ka smo mi tak mogli. Vejn s tejm so mlajši

vekšo poštanjé leko dali starišom, zato so nas tak ranili. Sledkar pa gda sem že starejši grato, te sem pa že nej mogo, ka bi je nej šauno.«

- *Mate en mali kejp, gde je dosta mlajšov dolavzeto, vi ste tō med njimi?*

»Tau je te bilau dolavzeto, gda smo pri prvom prečiščavanji bili, tau je naš razred, na srejdna na kejpi pa pop Kaus Vince sedi. Vidiš, ka tistoga ipa kelko mlajšov je bilau, cejli kejp je puni, depa te je še v vesi tō dosta več bilau kak gnesden.«

- *Je eden kejp, gde ste sami dolavzeti, gde je tau bilau?*

»Tau je v Esztergomi bilau, gda sem tam delo v fabriki kak varilec. Ge sam štirinajset lejt star biu, gda sem z daumi odišo pa sem že krū slūžo. Mena se je tam fejt vidlo pa spoj sem nej sto odtistac domau priditi. Gda sem se spozno z ženov, te sem nej

pravo, aj pride k meni v Esztergom, depa nej stejla, zato ka ona je v židanoj fabriki tō dobro mesto mejla. Tak sem te mogo pistiti, pa tak sem te domau nazaj v Porabje prišo. Če bi te žena za menov prišla, ge tak mislim, te bi še gnesden tam živela.

(*Kejp na 1. strani: Laci v Esztergomi, kama je že s 14. lejti odišo delat.*)

Karči Holec

PRIPOVEJSTI OD STARI SLAVOV

V tom časi, v sterom smo zdaj, so naši stari Slavi že vse pod strejo meli. Mi tō zveškoga mamō. Od koga gučimo? Od gestija, od vsega tistoga, ka nam črvau napunjava. Dobro, nin do eške zabadali, depa zveškoga so tau že tō obredli. Pa si malo poglednimo, ka so naši predniki na sto djali, gda je čas za obed biu, gda je gesti trbelo. Gvūšno, ka v bauto so nej mogli odti, ka ji je eške nej bilau. Zaprav, naši stari so ji eške nej poznali.

»Delanje« (h)rane

Najprva moramo poglednoti, ka so delali, ka so do gestija prišli. Nikak ovak so nej delali, kak se tau gnesden dela. Na zemlej so delali, živino so meli, na djajo so ojdli pa ribe so lovili. Je pa istina, ka vse tau, ka mi gnes poznamo, ka na zemlej pripauvamo, so nej poznali. Najbole poznane kulture, stere so uni pauvali, so bile žito, gečmen, prosau ali pšeno pa len ranč tak. Dobro, len so nej za gesti pauvali, so pa iz njegvoga semena že vedli oli delati. Depa vse tau je trbelo pripauvati. Kak so naši stari na zemlej delali, pa vse drugo tō, ka so nej lač-

Tē grb je biu napravljeni, gda so se turi eške na velke po Evropi naganjali

ni ostanoli? Že smo pravli, v gnakom časi se je delalo, kak gnesden se dela. V tisti dnevaj, gda je sunce zemlau segrejavalo, so se zveškoga venej držali. Vnoči so v ram odišli, že za svekloga so tavō odišli, za življenje delati trbelo. Stari Slavi so paula najprva z motikami gor kopali, ralo so tō meli. Tau je primitiven plūg iz trdoga lesa napravljeni, leko pa je kakša velka »vejka« gelenovoga roglja tō bila. Ralo je nej kak plūg, njegvi mlajši brat, steri zemlau obrača. Ralo je leko kakša stvar vlejkla ali pa človek, drugi pa za njim s svojo žmejčo ga je v zemlau nut tisko. Moramo prajti, ka ralo so nej naši stari vōnajšli. Prvi so v Evropi že davnik nazaj Kelti delali, lūstvo, stero je vsefele nauvoga vōnajšlo. Nesterne držine so že z železom vōoblečeno ralo mele, takšo ralo

duže je cejlo ostanolo. Za svoja paula so veliko skrb meli, lakote so se vsi bodjali, velki stra so meli, aj zavolo nje ne preminejo pa njiva živina

Tur je divdje govedo, stero se je paslo skur po cejloj Evropi, v Aziji pa Afriki ranč tak

ranč tak. Zveškoga so koze, ovce (birke) krmlili. Tō govedo je skrak nji bilau, depa zveškoga ga je cejlo pleme (tōrzs) prejk melo, tau je zadruga bila. Tak so si vōtalali, ka so maudri starci zapovedjali, zaprav, kak je po njivo najbaukše bilau. Za maro so vsi vkūper skrb mogli meti. Z djajo je gnako bilau. Ne pripovejdamo od djaje na zavce, na divdje golaube, kakšo malo srno ali kaj takšnoga. Od velke divjačine rejč dé; na djelene, divdje svinje pa na djajo na ture je vsigadar več moškov vkūper šlau. Vej se, takšo veliko stvar eden sam žmetno na nikoj deje. Mi se malo pri živali, ka se tur zové stavimo.

Tur vala za govedo, iz steroga je gnešnje domanje govedo vōprišlo. Je pa tur biu dosta vek-

ši pa krepši kak goveda, stera gnes poznamo. Nin po leti 1600 aj bi slegnjoga bujli, se pa gnes že na tejm dela, ka z genetskim inžineringom ga znauva narejdijo.

Tur je enoj velki držini ali plemeni zavole mesa za gesti dau. Tō njegva kauža se je na velke cenila, iz nje so si šivali vsefele za oblačiti pa obūtev tō. Nej samo eden moški je na djaji na tura dūšo pūsto, če ga je njegvi dugi rogeu zaodo. Tura so se bodjali pa ga pošūvali.

Zmejs malo staupimo iz inda v gnešnji čas. Rejč tur nej samo eno menje kakšne vesnice ali krajine nosi. V Sloveniji je najbole poznani grad Turjak. V njegovom grbi (címer) tura nut majo. Drugo takše menje je Turopolje. Nej samo eno takšo menje eške gnes živé. En tau Murske Sobo-

te se tak zové, eno ves skrak Zagreba na Hrvaškō leko najdemo pa po cejli krajinaj, v steri so stari Slovani živeli.

Kak je že bilau povejdano, iz tura je gnešnje domanje govedo vōprišlo. Depa tau se je nej nagnauk zgodilo. Tak so naši stari že meli domanje govedo, kaulak nji pa so eške turi lejatali. Z vsejm tejn se je gnako zgodilo kak z divdjimi svinjami. Najprva so divdje bile, iz zgrableni so domanje vōprišle. Naši stari so mlade ture zgrabili pa ji za domanje napravili. Gda stvar doma maš, nej trbej vsigdar na djajo titi. Druga »djaja« je ribičija bila. Brezi rib je nikak nej šlau. Tō zatoga volo so si mesto za daum skrak vode iskali. Voda za piti, voda za kūjanje, transport po vodej, (h) rana v vodej živé. Ribili so skur gnako, kak se tau gnesden dela, samo z indašnjimi materiali

se je tau delalo. Mreže, pleteni koši, trneki, vse takše so za rano iz vode meli. Zveškoga samo za sebe so ribe meli, tisti Slavi skrak maurdja pa že so ribe odavali, ji za kaj drugo vōminili. Ranč tam se prvi slavski čunaklin narodi, čupa se zové. Čupa je nika drugo nej, kak čunaklin iz

Najbole stari slavski čunaklin čupa leko na znamki (štemlin) Pošte Slovenije najdemo

cejloga debila napravljeni, zato se njemi generalno deblak pravi (deblo-deblak).

Tur je najvejkša stvar tistoga časa bila, dosta menjša od njega pa je fčejlica. Brezi méda pri stari Slavaj tō nej šlau. Med za nji je kak nekše fele zlat biu. Fčejle pa med sta z njimi bole vkūper zvezana kak kajkoli drugoga. Skrak ramov so panje (kaptár) meli, so pa od divdji fčel med tō naberali. Iz njega se je telko vsega delalo, ka mo do toga drgauč mogli kaj več povedati. Ja, dosta vsega smo pripauvali, dosta vsega zgrabili, samo eške kūjati, pečti, fermentejrati trbej, ka po tejm leko pogejmo pa spidjemo. Kak obečano, od vsega toga kaj več za eden teden napišemo.

Miki Roš

Gde eške žaba v žujci trepeče - 2.

NIKA NAS JE VÖ S CENTRA VARAŠA ZVALO

Miskolc se je prebidjavo v lejpi, sunčen zranek. S padašoma smo se odlaučili, ka drügi den svoje poti vöponücamo za spoznavanje z najbolje eričnimi turističnimi cili v zvünešnji talaj varaša. Nej smo znali, ka do-

toga grünta pauleg grada, gnes se tá odijo špancerat mladi in stari. V tom lejpom zelenom, privatnom parki smo vidli trnok dosta drejv in rauž, male potoke, depa ftiče v klonjaj tö.

Te so se že začnili zbérati

raute.

Kak naglo so prišli, tak brž so oblacke preminauli. Povrnauili smo se v Lillafüred, šteri je najbolje prilübleni turistični punkt v bregaj Bükk. Na konci 19. stoletja so se odlaučili, ka pauleg maloga jezera napravijo vladno letovišče (kormányüdüöl). Tau je dobilo ime po Lilli, mladoj žlati tedešnjoga agrarnoga ministra. Med letoma 1925 in 1929 so tam v neorenesančnom štíluši zozidali erično *hotelsko palačo* (Palotaszálló), v šteroj eške gnes dosta lüstva počiva – če majo zavolé penez.

V lejpom vrejmeni si leko turist v Lillafüredi dosta vse kaj pogledne. Kak prvo, kauli hotelske palače ležijo raužnati gračenki, tau pa na veuki terasaj. Med španceranjem se leko stavimo pri 20 mejterov visikom slapi (vízesés), šteroga je napravila človeča rauka, gda so zidali palačo. Vauska paut nas pela k dverim »djame Anna«, ki je med tistimi šestimi djamami na svejti, štere je voda v vaporenoj tufi vözdumbala. S padašoma smo si nej vzeli

vöro. Štrejko pa so obnavlali tö, v »normalni časaj« bi se s cugom leko odpelali cejlak do Miskolca.

Najgir smo bili, zatok smo se podali k *gondoli* (libegő), štera pela gor na eden 606 mejterov visiki brejg. Na-

malo pokukivali nut v cintor kauli té cerkve. Tam so eške grobni kamli s 17. stoletja, zvün té pa najdemo na tom graubišči na priliko zadnje počivališče članov igralske dinastije Latabár.

Televizijski törem na vreji

Na našo nesrečo so grad v Diósgyőri eške itak obnavlali - v spaudnjom lejvom kotej stogi kip krala Lajoša Veukoga

bimo v šinjek eden cejli škač Božega blagoslova.

V *Diósgyőr* vöpela šurka, duga poštija, in če rejsan je bila sobota, so se na njej autonge sé pa tá paščili kak flajsne mravle. Želejli smo si pogledniti eričen grad, šteroga so začnili zidati po roblenji Tatarov. Vogrski krau Lajoš Veuki ga je lepau dokončo, njegov viteška dvorana (lovagterem) je bila tistoga ipa najvejša v Evropi. V kisnejši stoletjaj so grad vsikdar madžarske kralice in dar dobile, gda so se oženile.

Do 17. stoletja je zidina tak na nikoj prišla, ka se je v njej več nej dalau živeti. Najvekšo obnovitev so začnili po leti 2010, tau smo na žalost čütili na svojoj kauži mi tö. Če rejsan smo se namantrali, gda nas je navigacija gor pa doj po vauski ulicaj pošilala, smo donk nej mogli nutstau-piti v grad, vej je pa biu cejli za zidarskimi rušti in pod ponjavami.

Nej smo se dugo žalostili, vej smo pa brž najšli paut prauti bližanjoma *Vilinsko-ma gračenki* (Tündérkert). Toga so napravili z ednoga nutzaraščenoga, müzgas-

oblacke na nébi. Komaj smo prišli nazaj do svojoga auton na veukom parkplaci, so že kapale kraple. V rajom deždji smo se napautili v *Lillafüred* in se tá pripelali v deset minutaj. Te pa se je že tak graubo lejvalo, ka smo se mogli pri malom jezzeri Hámori staviti. Pau vöre smo sejdli v svojom autoni

Tak vövidi center Miskolca s törma na bregej Avas - od tistec nam leti pogled prauti slovaškoj grajnici

in čakali, de je pa nej stelo gorenjati. Lačni smo že tö bili, zatok smo se čemerno napautili nazaj prauti centri Miskolca. Med potjauv pa so bile zavolo deži vse restavracije pune, komaj-komaj smo najšli edno, gde smo končno leko kauštali boršodske dob-

čas, ka bi poglednili tau čüdo pod zemlaup, raj smo ziskali panauf *maloga cuga*. Zaman pa té mašin že skor stau lejt vozi mlajše in vözraščne po lesej, tisti den je vrnau nas nej pelo. Nej smo dobro vözračunali svoj cajt, vlak pa je vozo samo vsikšo cejlo

Hotelska palača v Lillafüredi - v 1920-i lejtaj je bilau tau najvejše zidarsko delo, s kauli dvej gezero sodelavci

pautili smo se pejški, našo španceranje je trpelo više dvajsti minutov. Moja padaškinja je dugo-dugo, s strajom v očaj gledala v oprejte sice nad svojov glavauv. Na konci smo si vözmislili, ka de baukše, če se ne pelamo tagor. Vej pa, če med potjauv koga panika zgrabi, več ne more doj.

Slobaud smo vzeli od maloga jezera s čanaklinami in vöponücali, ka eške itak sunce sija. Povrnauili smo se k gradi v Diósgyőri, ka bi si poglednili eričen *drevored* (fasor), gde na dvej stranaj poti stogi 46, več kak stau lejt stari divdji gostanjov. Pod košatimi drejvami smo najšli stolice, na šteraj smo se malo zdenili.

Nej je bilau eške kesnau, gda smo se povrnauili v svoj penzion, zatok smo se odlaučili za edno slejdnjo, kračišo turo. Podali smo se na bližanji *brejg Avas*, šteri se s svojimi 234 mejterami zdigava na srejni Miskolca. Pri njegovoj novej stogi gotska kalavinska cerkev, štera je najstarejša zidina v centri varaša. Gda smo po strmoj pauti lecali prauti vreji, smo

brega Avas je visiki 72 mejterov, grato je simbol Miskolca. Pred njim sta tam stali že dvej zidini, prvo so porüšili leta 1907, drüga, lesena pa je decembra 1956 dojz gorela. Gnes leko z betonskoga törma vidimo cejli Miskolc od vrkaj, leko pa kaj spigémo v kavarni tö. Gda smo mi tam ojdli, so pri ednom rami pod nami gostüvanje držali, na törmi pa je eden DJ graubo tehno muziko spiščavo. Tak smo se lépotam varaša čüdivali v pravom kaosi.

Dosta smo čüli o *viniski zamenicaj* na drügoj strani brega Avas. Zaman smo pa vujali sé pa tá po vauski, strmi ulicaj, je ranč edna klejt nej oprejta bila. Sledik smo zvödali, ka se bole spleča tapriti v cajti bratve, gda so skor vse - dostakrat tri-štiristau lejt stare - zidine oprejte.

Čakala nas je nauč v Miskolci, meli smo že svoje fiksne restavracije in krčmé. Drügi zranek nas je zvonenje kalavinske cerkve zvalo k nauvim lépotam ...

(se nadaljuje)
-dm-

PETEK, 10.12.2021, I. spored TVS

6.20 Kultura, Odmevi, 7.00 Dobro jutro, Poročila, 10.10 Ugri-znimo znanost, Merjenje vesolja, oddaja o znanosti, 10.55 Nova dvajseta, Naša hiša je naša, slovenska nadaljevanka, 11.25 Vem!, kviz, 12.00 Globus, 12.30 Točka preloma, 13.00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13.35 Po Tihem oceanu s Samom Neillom, Z ladjo Endeavour v Avstralijo, potopis, 14.40 Priluhnimu tišini, izobraževalno-svetovalna oddaja, 15.00 TV-izložba, 15.15 Mostovi - Hidak, magazinska informativna oddaja, 15.50 Otroški program, 17.00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17.30 Slovenski magazin, 17.55 Duhovni utrip, Kužno znamenje v Mariboru, 18.10 Bacek Jon, risanka, 18.20 Vem!, kviz, 18.57 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Vreme, 20.00 V petek zvečer, 21.25 Na lepše, 22.00 Odmevi, Kultura, Šport, Vreme, 23.10 Kinoteka: Kralj komedije, ameriški film, 1.00 Dnevnik Slovencev v Italiji, 1.30 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Vreme, 2.25 Napovedujemo

PETEK, 10.12.2021, II. spored TVS

4.00 Info kanal, 6.00 Napovedujemo, 11.15 Biatlon - svetovni pokal, sprint (M), 12.45 O živalih in ljudeh, izobraževalno-svetovalna oddaja, 13.10 Na vrtu, izobraževalno-svetovalna oddaja, 14.05 Biatlon - svetovni pokal, sprint (Ž), 15.25 Nordijsko smučanje - svetovni pokal, smučarski skoki (Ž), 16.30 Biatlon - svetovni pokal, sprint (M), 17.55 Murska republika 1919, dokumentarni film, 20.00 Slavnostna podelitev Zoisovih nagrad in priznanj, priznanj ambasador znanosti in Puhovih priznanj 2021, 21.20 Neuklonljivi, nemška dokumentarna oddaja, 22.20 Dan padca Bastilje, koprodukcijski film, 0.00 Zadnja beseda! 1.50 Info kanal

SOBOTA, 11.12.2021, I. spored TVS

6.10 Kultura, Odmevi, 7.00 Otroški program, 9.00 Krompir, razvedrilna oddaja za mlade, 9.40 Male sive celice, 10.20 Infodrom, tednik za otroke in mlade, 10.40 Kapucar, belgijska mladinska nadaljevanka, 10.50 Osvežilna fronta, oddaja za mladostnike, 11.20 TV-izložba, 11.35 Tarča, 12.40 Kaj govoriš? So vakeres? 13.00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13.25 O živalih in ljudeh, izobraževalno-svetovalna oddaja, 13.50 TV-izložba, 14.05 Podjetno naprej, Syncerus, proizvodnja in prodaja čokolade, 14.35 Priluhnimu tišini, izobraževalno-svetovalna oddaja, 14.50 Tel Aviv v plamenih, palestinsko-izraelski film, 16.30 Na vrtu, izobraževalno-svetovalna oddaja, 17.00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17.20 Ambienti, 17.50 Zadnja beseda! 18.35 Ozare, 18.40 Kuhar Štef, risanka, 18.57 Dnevnik, Sobotni Dnevnikov izbor, Utrip, Šport, Vreme, 20.00 Joker, kviz, 20.55 Kaj dogaja? 21.25 Snežni angeli, švedsko-danska nadaljevanka, 22.30 Poročila, Šport, Vreme, 22.55 Sedmi pečat: Junak, ameriški film, 0.35 Dnevnik Slovencev v Italiji, 1.00 Dnevnik, Sobotni Dnevnikov izbor, Utrip, Šport, Vreme, 1.55 Napovedujemo

SOBOTA, 11.12.2021, II. spored TVS

4.00 Info kanal, 7.00 Najboljše jutro, 8.55 Deskanje na snegu - svetovni pokal, paralelni veleslalom, 9.25 Alpsko smučanje - svetovni pokal, veleslalom (M), 10.25 Alpsko smučanje - svetovni pokal, superveleslalom (Ž), 11.25 Nordijsko smučanje - svetovni pokal, smučarski skoki (Ž), 2. serija, 12.05 Biatlon - svetovni pokal, zasledovalna tekma (M), 12.55 Alpsko smučanje - svetovni pokal, veleslalom (M), 2. vožnja, 14.10 Nordijsko smučanje - svetovni pokal, smučarski tek, sprint, 15.55 Nordijsko smučanje - svetovni pokal, smučarski skoki (M), 17.55 Himalajski vrhovi treh Slovencev, dokumentarni feljton, 18.25 Avtomobilnost, 20.05 Obsodba, ameriški film, 21.55 Zvezdana, 22.50 Ritem mladosti 2019, 2. del koncerta, 1.35 Info kanal

NEDELJA, 12.10.2021, I. spored TVS

7.00 Otroški program, 11.15 Ozare, 11.20 Obzorja duha, 11.55 Ljudje in zemlja, izobraževalno-svetovalna oddaja, 12.40 Kuhinja naših non dediščina solin, Solinarska hiša, kuhanje: brodet, 13.00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13.25 V petek zvečer, 14.50 Na lepše, 15.25 Čudoviti lisjak, ameriško-angleški film, 17.00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17.20 Vikend paket, 18.00 Družina

Jazbečjak, risanka, 18.57 Dnevnik, Politično s Tanjo Gobec, Zrcalo tedna, Šport, Vreme, 20.00 Vsa bitja, majhna in velika, britanska nadaljevanka, 20.50 Intervju, 21.40 Poročila, Šport, Vreme, 22.10 Srečanje z Gorbačovom, britansko-nemški dokumentarni film, 23.50 Za lahko noč: Andrej Omejc in Simfonični orkester RTV Slovenija (Toscina poljub), 0.10 Dnevnik Slovencev v Italiji, 0.35 Dnevnik, Politično s Tanjo Gobec, Zrcalo tedna, Šport, Vreme, 1.30 Napovedujemo

NEDELJA, 12.10.2021, II. spored TVS

4.00 Info kanal, 6.15 Duhovni utrip, Kužno znamenje v Mariboru, 6.30 Glasbena matineja: Festival oktetov, Vokalna skupina Oktetek, Barški oktet, Kranjski oktet, Kranj 2012, 7.00 Odpotovanja, Zambija, potopis, 7.45 Ambienti, 8.25 Deskanje na snegu - svetovni pokal, paralelni slalom, 9.25 Alpsko smučanje - svetovni pokal, slalom (M), 10.25 Alpsko smučanje - svetovni pokal, superveleslalom (Ž), 11.35 Biatlon - svetovni pokal, štafeta (M), 12.55 Alpsko smučanje - svetovni pokal, slalom (M), 13.55 Nordijsko smučanje - svetovni pokal, smučarski tek, 10 km (Ž) - prosta tehnika, 15.05 Biatlon - svetovni pokal, zasledovalna tekma (Ž), 15.50 Nordijsko smučanje - svetovni pokal, smučarski skoki (M), 18.00 ŠKL - Šport tisočeri obrazov, 19.50 Žrebanje Lota, 20.05 Reški orel, hrvaška dokumentarna oddaja, 21.05 Helmut Newton: lepe in poredne, nemški dokumentarni film, 22.40 Vikend paket, 0.15 Zvezdana, 1.10 Kaj dogaja? 2.40 Info kanal

PONEDELJEK, 13.12.2021, I. spored TVS

6.30 Utrip, Zrcalo tedna, 7.00 Dobro jutro, Poročila, 10.05 Obzorja duha, 10.45 TV-izložba, 11.00 Nova dvajseta, slovenska nadaljevanka, 11.30 Vem!, kviz, 12.00 Intervju, 13.00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13.35 Po Tihem oceanu s Samom Neillom, Iskanje Velike južne celine z ladjo Resolution, potopis, 14.25 TV-izložba, 14.40 S-prehodi, Anja Mugerli, pisateljica, 15.15 Rojaki, oddaja o zamejcih, 15.30 Dober dan, Koroška, 16.00 Studio Kriškrač, mozaična lutkovna oddaja za otroke, 16.25 Z kot Zofka, mozaična oddaja za predšolske otroke, 17.00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17.25 Podjetno naprej, 18.00 Kepice, risanka, 18.05 Kepice, risanka, 18.10 Pujsa Pepa, risanka, 18.57 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Vreme, 20.00 Tednik, 21.00 Studio City, 22.00 Odmevi 22.30 Kultura 22.40 Šport 22.45 Vreme 22.50 Pisave 23.30 Glasbeni večer: J. Sibelius, Simfonijašt. 5 (Simfoniki RTV Slovenija in En Shao) 0.15 Dnevnik Slovencev v Italiji 0.40 Dnevnik 1.10 Slovenska kronika 1.25 Šport 1.30 Vreme 1.35 Napovedujemo

PONEDELJEK, 13.12.2021, II. spored TVS

0.15 Zvezdana 1.10 Kaj dogaja? 2.40 Info kanal 4.00 Info kanal 11.00 Dobro jutro 13.30 Priluhnimu tišini izobraževalno-svetovalna oddaja 14.00 Zadnja beseda! 14.50 Na lepše 15.30 Pisatelj in mesto: Drago Jančar, gost Evropske prestolnice kulture Maribor 2012, dokumentarni film 16.40 Ljudje in zemlja izobraževalno-svetovalna oddaja 17.30 Kuhinja naših non dediščina solin Solinarska hiša, kuhanje: brodet 20.00 Odpotovanja, Madagaskarpotopis, 2. sezona 20.50 Dediščina Evrope: Umetnost Skandinavije Demokratično oblikovanje, britanska dokumentarna serija 21.50 Podjetno naprej 22.25 Božična večerjaslovenski igrani film 0.30 Info kanal 4.00 Info kanal

TOREK, 14.12.2021, I. spored TVS

6.20 Kultura, Odmevi, 7.00 Dobro jutro, Poročila, 10.05 Pisave, Meta Kušar, Andrej E. Skubic, 10.50 Nova dvajseta, Štorklje letijo z zamudo, slovenska nadaljevanka, 11.55 Tednik, 13.00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13.35 Po Tihem oceanu s Samom Neillom, Iskanje Severozahodnega prehoda z ladjo Resolution, potopis, 14.45 Duhovni utrip, Kužno znamenje v Mariboru, 15.15 Lučka - Pitypang, otroška oddaja, 16.00 Španski učitelj II., Akvarij, nizozemska otroška nanizanka, 16.25 Fircbologi, mozaična oddaja za otroke, 17.00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17.25 Koda, 18.00 Tib in Tamtam, risanka, 18.10 Bacek Jon, risanka, 18.57 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Vreme, 20.00 Jezero, slovenska nadaljevanka, 20.55 Pearl Harbor svet v ognju,

francoska dokumentarna serija, 22.00 Odmevi, Kultura, Šport, Vreme, 23.10 Spomini, Andrej Rosina, 2.00 Dnevnik Slovencev v Italiji, 2.25 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Vreme, 3.20 Napovedujemo

TOREK, 14.12.2021, II. spored TVS

4.00 Info kanal, 10.05 Dobro jutro, 12.45 To, česar burja ni odnesla borbe treh generacij, dokumentarni film, 14.00 Avtomobilnost, 14.30 Kaj dogaja? 15.00 Joker, kviz, 16.15 Mož s krokerjem, portret Jožeta Tisnikarja, 17.20 Rokomet (Ž) - svetovno prvenstvo, četrtfinale, 20.00 Športnik leta 2021, 21.20 Zagros, kurdski film, 23.05 Kaj govoriš? So vakeres? 23.25 Katarski dokumenti, koprodukcijska dokumentarna oddaja, 1.30 Info kanal

SREDA, 15.12.2021, I. spored TVS

6.20 Kultura, Odmevi, 7.00 Dobro jutro, Poročila, 10.10 Koda, 10.55 Nova dvajseta, slovenska nadaljevanka, 11.55 Studio City, 13.00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13.35 Po Tihem oceanu s Samom Neillom, Z ladjo Resolution na Havaje, potopis, 14.40 Osmi dan, 15.15 Rojaki, oddaja o zamejcih, 15.30 Mostovi - Hidak, magazinska informativna oddaja, 16.00 Male sive celice, 17.00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17.25 Mestne promenade, Slovenska Bistrica, dokumentarna serija, 17.55 50 knjig, ki so nas napisale, Dane Zajc: Požgana trava, 18.00 Bela in Sebastian, risanka, 18.57 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Vreme, 20.05 Dedki španski film, 21.40 Koza je preživela, kratki igrani film AGRFT, 22.00 Odmevi, Kultura, Šport, Vreme, 22.50 Sveto in svet, 23.50 Mestne promenade, Slovenska Bistrica, dokumentarna serija, 0.25 Dnevnik Slovencev v Italiji, 0.50 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Vreme, 1.45 Napovedujemo

SREDA, 15.12.2021, II. spored TVS

4.00 Info kanal, 10.30 Lučka - Pitypang, otroška oddaja, 11.00 Dobro jutro, 13.40 Festival Godibodi 2015: Letni vrt, Skupnosti Italijanov, Koper, 14.45 Slovenski magazin, 15.10 Ambienti, 16.00 Vikend paket, 17.50 Kako je padala Evropa, dokumentarni film, 19.50 Žrebanje Lota, 20.05 Na utrip srca: Akordeonist: v harmoniji časa, francoski dokumentarni film, 21.05 Moje mnenje, 21.55 Koristolovec, britanska nadaljevanka, 22.50 Tok (Flow), dokumentarni film, 0.50 Info kanal

ČETRTEK, 16.12.2021, I. spored TVS

6.20 Kultura, Odmevi, 7.00 Dobro jutro, Poročila, 10.10 Mestne promenade, Slovenska Bistrica, dokumentarna serija, 10.55 Nova dvajseta, slovenska nadaljevanka, 11.55 Moje mnenje, 13.00 Prvi dnevnik, Šport, Vreme, 13.35 Rusija iz zraka, rusko-nemška dokumentarna serija, 14.50 Slovenski utrinki, 15.20 Težišče - Sülypont, pogovorna oddaja, 16.05 Krompir, razvedrilna oddaja za mlade, 17.00 Poročila ob petih, Šport, Vreme, 17.25 Ugri znimo znanost, Biološka zdravila, oddaja o znanosti, 17.55 Na kratko, Medkulturni mediator, 18.05 Reaktivčki, risanka, 18.57 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Vreme, 20.00 EkstraVisor, 22.00 Odmevi, Kultura, Šport, Vreme, 22.50 Osmi dan, 23.35 Dediščina Evrope: Umetnost Skandinavije, Demokratično oblikovanje, britanska dokumentarna serija, 0.35 Ugri znimo znanost, oddaja o znanosti, 1.00 Dnevnik Slovencev v Italiji, 1.25 Dnevnik, Slovenska kronika, Šport, Vreme, 2.20 Napovedujemo

ČETRTEK, 16.12.2021, II. spored TVS

4.00 Info kanal, 10.05 Dobro jutro, 11.20 V petek zvečer, 12.55 Deskanje na snegu - svetovni pokal, paralelni veleslalom, 14.20 Biatlon - svetovni pokal, sprint (Ž), 15.25 Plavanje - svetovno prvenstvo v kratkih bazenih, 17.00 Deskanje na snegu - svetovni pokal, paralelni veleslalom, 18.10 Od kamna do kristala, portret Roka Petroviča, 20.00 Tutankamon: življenje, smrt in zapuščina, britanska dokumentarna serija, 20.55 Umori na podeželju (XXII.), Mrtva strašila, britanska nadaljevanka, 22.35 Ambienti, 23.10 Odmev impresionizma v Narodni galeriji: Eva-Nina Kozmus, Karmen Pečar Koritnik, Mojca Zlobko Vajgl (M. Ravel, J. Ibert, C. Debussy), 23.40 Slovenska jazz scena: Ljubljana jazz selection, 1.15 Info kanal

Adventne priprave v Sakalovcih

Prišel je advent, pričakovanje božiča se je začelo. December ima vsako leto svojo čarobno moč. V tem času si nadenejo slovenska mesta in tudi porabske vasi pravljico podobno, saj se oblečejo v božične okrase iz bleščečih lučk.

Tudi v Sakalovcih smo se pripravljali na velik praznik. Slovenska samouprava je organizirala delavnico za pripravo adventnih vencev.

Prvi adventni venec, kakršnega poznamo danes, se je pojavil leta 1838 v Nemčiji v Hamburgu, in sicer v domu za revne otroke. Evangeličanski pastor Johanan Wichem je naredil velik lesen obod in nanj namestil 24 sveč, 19 majhnih za vsak dan in 4 velike za 4 adventne nedelje. Sveče je postopoma prižigal in ta obred je bil otrokom tako všeč, da se je odločil, da bo to ponavljal vsako leto.

Odslej imamo tudi mi to lepo tradicijo. Zato je v petek, 26.

novembra, potekal program v kulturnem domu Sakalovci, kjer so si vsi prisotni lahko naredili svoje vence.

Kot vedno so tudi zdaj bili va-

Panna Illés in Lili Kovács

vim trendom in so izbrali belo ali zlato barvo.

Poslušanje božičnih pesmi je v kulturnem domu ustvarilo praznično razpoloženje. Vsi

Bence Bartakovics

ščani zelo kreativni in so naredili čudovite stvaritve. Naša sovaščanka Éva Dezső je pletla vence iz jelkinih vej, potem so jih udeleženci okrasili po svoje. Mnogi so vztrajali pri običajni obliki in so uporabljali vijoličasto in roza barvo. Toda mladi so raje sledili no-

udeleženci so se odpravili domov z lepimi vencami, ki zdaj že krasijo njihove domove. Glavno ulico v Sakalovcih pa tudi letos krasijo praznična razsvetljava, lepi angeli nas pozdravljajo z električnih drogov.

Noémi Illés

Adventno petje na Dolnjem Seniku

Advent se po cerkvenih običajih začne četrto nedeljo pred božičem. To je čas, ko se verniki spominjajo Jezusovega prihoda na zemljo pa tudi pričakujejo njegov drugi prihod.

27. novembra so nemška in slovenska narodnostna samouprava ter lokalna samouprava Dolnji Senik skupaj organizirale adventni koncert v katoliški cerkvi na Dolnjem Seniku. Po sveti maši se je najprej predstavil nemški ženski zbor Dolnji Senik. Potem so s svojimi adventnimi pesmimi nastopili moški člani MePZ ZSM Avgust Pavel Gornji Senik. Po koncertu je župnik Tibor Tóth blagoslovil simbola adventa, adventni venec s štirimi svečami in božično jelko, ki bosta v adventnem času krasila središče vasi na Dolnjem Seniku.

Fotografija in tekst: Gyöngyi Bajzek

Odkrite poslikave v županovi pisarni

Pred kratkim nas je župan Monoštra Gábor Huszár povabil v svojo pisarno, kjer nas je pričakal nenavaden prizor. Delovni prostor je bil

»Strokovnjaki predpostavljajo, da gre za poslikavo izpod rok Matthiasa Gussnerja, ki je bil na sredini 18. stoletja mojster tehnike 'al secco' -

Sivkasto-modro-roza motivi na enem od fragmentov

popoloma prazen, le omare so samevale na sredini sobe. Na rumeno popleskani steni so bili na določenih mestih vidni barvni, nekoliko obledeli fragmenti.

»Želeli smo prebeliti pisarno. Pleskarji so malce popraskali površino na mestih, kjer je omet že odpadal, in naleteli na nefigurativne motive,« je dejal župan, ki je po odkritju takoj obvestil restavratore v sosednji baročni cerkvi.

torej slikanja na suho površino,« smo slišali od prvega moža mesta, ki je pristavil, da so beljenje preložili. »Lahko se zgodi, da je v tej nekdanji delavnici glavnega opata poslikana celotna stena pod ometom, ki zakriva umetniško mojstrovino.« Monoštrska samouprava bi le stežka zagotovila sredstva za restavratska dela v zvezi s poslikavami, zato išče zunanjo finančno pomoč.

-dm-

Bili smo v Županovi jami

Hvala Jesenski šoli slovenskega jezika, ki jo obiskujemo v Ljubljani, da smo imeli možnost obiskati majhno, toda čudovito jamo. Imenuje se Županova jama in leži v bližini Grosuplja, le pol ure vožnje od Ljubljane. Slovenija je majhna država, kljub temu ima več kot 6000 jam. Od teh je samo 110 takih, ki so odprte za obiskovalce. Najbolj znana slovenska jama je Postojnska jama, ampak tokrat želim predstaviti Županovo jamo. Svoje ime je dobila po županu Josipu Permu, ki je odkril notranji del jame, in jo od leta 1926 lahko odkrivajo tudi obiskovalci.

Imeli smo voden ogled po jami v slovenskem jeziku, izvedeli smo veliko zanimivosti o nastanku kapnikov. Ob ogledu jame se turisti lahko udeležijo tudi številnih dodatnih programov za otroke in za družine.

Po mojem mnenju nam taki izleti zagotavljajo dobre priložnosti za učenje jezika, saj se lahko s svojimi sošolci pogovarjamo zunaj šole in bolje spoznamo drug drugega.

Fanni Császár

Porabje

TEDNIK
SLOVENCEV NA MADŽARSKEM

Izhaja vsak četrtrek
Založnik:
Zveza Slovencev na Madžarskem
Za založnika:
Jože Hirnök

Glavna in odgovorna urednica
Marijana Sukič
Naslov založnika in uredništva:
H-9970 Monošter,
Gárdonyi G. ul. 1.;
tel.: 94/380-767;
e-mail: porabje@gmail.com
ISSN 1218-7062

Tisk:
TISKARNA DIGITALNI TISK D.O.O.
Lendavska 1; 9000 Murska Sobota; Slovenija

Časopis podpirajo: Državna slovenska samouprava,
Urad predsednika vlade, oddelek za narodnosti,
Zveza Slovencev na Madžarskem in Urad vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.
Naročnina: za Madžarsko letno 2.600 HUF, za
Slovenijo 22 EUR. Za ostale države 52 EUR
ali 52 USD.

Številka bančnega računa: HU75
11747068 20019127 00000000,
SWIFT koda: OTPVHUHB